

КАФЕДРА ПРАВ ЛЮДИНИ, МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

Міжнародно-правові механізми захисту прав людини

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Галузь знань: 29 Міжнародні відносини

Спеціальність: 293 Міжнародне право

Освітньо-професійна програма: «Міжнародне право»

Рік навчання: 3. Семестр: 6

Кількість кредитів ECTS: 4

Мова викладання: українська

Форма підсумкового контролю: залік

Викладач дисципліни: Гончаренко Сергій Владленович, канд. юрид. наук, професор,
Суддя *ad hoc* Європейського суду з прав людини

Консультант: Юдківська Ганна Юріївна, канд. юрид. наук, доцент кафедри,
Суддя Європейського суду з прав людини

Консультації: середа, 13:00–15:00, ауд. 21 (проф. С. Гончаренко)

Контакти:

044 237 23 17 (кафедра)

050 44 00 284 (проф. С. Гончаренко)

sg@aa.u.edu.ua або S.Goncharenko@my.aa.u.edu.ua (проф. С. Гончаренко)

G.Yudkivska@aa.u.edu.ua (доц. Г. Юдківська)

Код дисципліни у Google Classroom: **36yt6e2**

Вебадреса класу:

<http://j.mp/HRgclass> або

<https://classroom.google.com/c/MjE0NDcyMlpa?cjc=36yt6e2>

Анотація:

Нормативна (обов'язкова) дисципліна «Міжнародно-правові механізми захисту прав людини» розроблена для студентів Академії адвокатури України спеціальностей «Міжнародне право» та «Право» рівня Бакалавр.

Курс пропонує студентам ознайомлення з основами сучасної теорії прав людини, генезою, філософією, принципами, інститутами та інструментами; розгляд впливів дискурсу з прав людини на міжнародну політику та відносини; аналіз поточних все більш складних проблем та дебатів у цій галузі з акцентом на проблеми, характерні для України; і головне – оволодіння тими практичними вміннями, без яких сучасний юрист не може статися.

З урахуванням того прикрого факту, що Україна багато років поспіль займає одне з чільних місць за кількістю заяв до Європейського суду з прав людини, **фокус навчальної дисципліни** – це Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та прецедентне право Європейського суду з прав людини, а також тактика і методика ведення справ (представництва заявників) у цій інституції.

Професійна діяльність із захисту прав людини вимагає просунутих правових та інших навичок адвокатури. Відповідно, вимоги до студентів будуть значною мірою зосереджені на формуванні здатності розпізнавати фактичні обставини та юридичні проблеми, що свідчать про можливе порушення прав людини, на вмінні аналізувати й узагальнювати їх та давати їм правову кваліфікацію. Впродовж всього періоду навчання викладач буде вимагати застосовувати засвоєні теоретичні знання в практичних ситуаціях. Відтак, студенти повинні будуть достатньою мірою володіти чинним законодавством і розуміти його норми для того, щоб розвинути здатність тлумачити та піддавати критичному аналізу національний закон, сформулювати компетентність оцінювати контекст, у якому закон існує, та прогнозувати наслідки його застосування під кутом зору потенційних ризиків для прав людини.

Водночас цей курс не тільки (і, можливо, не стільки) про порушення прав та страждання від свавілля влади. Не менш важливим є позитивний – ціннісний, світоглядний – компонент курсу, який спрямований на формування у студентів поваги до прав людини через усвідомлення їх універсальної цивілізаційної цінності і, як наслідок, – здатність приймати професійні рішення саме в цій системі координат.

Курс розрахований на 120 годин (4 кредити ECTS), з яких 40 годин – аудиторні заняття і 80 годин – самостійна робота. У свою чергу, 40 аудиторних годин поділяються на 20 годин лекцій, 10 годин семінарських і 10 годин практичних занять. Практичні заняття передбачають роботу в малих групах та «хмарному» робочому середовищі (як у справжній адвокатській та правозахисній діяльності) – з метою відпрацювання навичок підготовки заяви до Європейського суду з прав людини; при цьому гіпотетична фабула, за якою готується ця навчальна заява, максимально наближена до реалій. За підсумками роботи студенти складають залік.

Програмні результати навчання

ПРН-2 Демонструвати володіння загальнотеоретичними поняттями і категоріями у сфері права захисту прав людини, вільно оперувати юридичними поняттями та термінами, орієнтуватися у початкових онтологічних, антропологічних, аксіологічних засадах сутності, походження та цивілізаційного призначення права; розуміти базові теоретико-правові

підходи, на основі яких здійснюється тлумачення та застосування норм і принципів права, та визначати тенденції його розвитку.

ПРН-3 Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел, зокрема, з історичних та філософських наукових джерел, аналізувати їх та узагальнювати у відповідності до наукових критеріїв, використовувати базові методи історії та філософії при виконанні професійних задач, формувати юридичні питання в абстрактно-теоретичному рівні.

ПРН-5 Швидко знаходити потрібну інформацію, обробляти й аналізувати її, оцінювати за достовірністю та релевантністю, аналізувати зібрану й оброблену інформацію про стан міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, складати аналітичні довідки, звіти й інші форми представлення результатів аналізу з правильним оформленням посилань на норми міжнародного та національного (українського та закордонного) права.

ПРН-10 Демонструвати концептуальні знання, набуті у процесі навчання та професійної діяльності, включаючи певні знання сучасних досягнень міжнародного права (публічного та приватного), порівняльного законодавства, національного права, ускладненого іноземним елементом, виявляти в подіях і фактах міжнародного життя тенденції та закономірності, формувати їх та визначати пов'язані з ними майбутні можливості й ризики.

ПРН-11 Надавати юридичні висновки й консультації, юридичний супровід основних видів міжнародної співпраці та зовнішньоекономічних операцій, формувати юридичну позицію в інтересах клієнта.

ПРН-13 Пропонувати юридичний інструментарій забезпечення інтересів держави; працюючи в групі та під керівництвом, активно відстоювати їх за допомогою такого інструментарію, передбачати й формувати юридичні ризики тих або інших дій з урахуванням множинності правових систем і юрисдикцій.

Очікувані результати навчання

Очікується, що після успішного завершення курсу будуть досягнуті наступні результати навчання:

- студенти будуть знати основи філософії та теорії прав людини, ключові історичні, політичні, правові та етичні впливи, які формували концепт прав людини, зможуть пояснювати поняття та сутність права людини і його відмінність від інших суб'єктивних прав, а також спорідненості та розбіжності у джерелах та застосуванні категорії прав людини у міжнародно- та внутрішньоправовому контексті, будуть розуміти сучасні виклики та тенденції в теорії та практиці прав людини (ПРН-2, ПРН-3);
- студенти знатимуть основні міжнародні декларації, договори та пакти, що забезпечують захист прав людини, та вмітимуть визначити механізми моніторингу та дотримання стандартів прав людини (ПРН-10);
- студенти знатимуть українське законодавство, що стосується застосування та імплементації міжнародного права прав людини, Європейську конвенцію з прав людини та основні прецедентні рішення Європейського суду з прав людини, в першу чергу ті, що стосуються України (ПРН-10);

- студенти навчаться правильно інтерпретувати та застосовувати норми Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та прецедентне право Європейського суду з прав людини; використовувати отримані знання для вирішення професійних завдань, зокрема для забезпечення ефективного виконання рішень Європейського суду в Україні (ПРН-10, ПРН-11);
- студенти зможуть самостійно вивчати і поглиблювати свої знання практики Суду; знатимуть, де знайти і як дослідити нормативні, аналітичні та ін. матеріали з прав людини, необхідні для практичної роботи в цій галузі; навчаться професійно користуватися пошуковими системами (ПРН-5);
- студенти отримають достатні для самостійної професійної діяльності практичні вміння щодо тактики і методики побудови правової позицій та ведення справ у Європейському суді з прав людини, знатимуть, як застосувати основні критерії прийнятності заяв, та розумітимуть основні процедурні правила роботи Європейського суду (ПРН-11, ПРН-13).

Політики:

- *Політика щодо кінцевих термінів.* Усі письмові роботи (включаючи електронні, тестові і т.д.) мають бути здані на кафедру, або у Гугл Класі, або викладачеві ел. поштою у встановлений ним термін. Оцінка за роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, знижується на 10%.
- *Політика щодо академічної доброчесності.* Усі письмові роботи перевіряються на плагіат і знімаються з захисту/оцінювання у разі його виявлення. Списування в будь-якій формі під час контрольних робіт, тестувань тощо категорично забороняється.
- *Політика щодо відвідування.* Відвідування занять є обов'язковим. Відвідуваність враховується при оцінюванні – за пропуски нараховуються штрафні бали, окрім пропусків з об'єктивних причин. Всі пропущені заняття підлягають відпрацюванню, форма і терміни якого узгоджуються.

Оцінювання:

Оцінки на семінарах – 20%

Індивідуальні письмові роботи/тести – 10%

Робота над гіпотетичним кейсом – 20%

Підсумкове тестування – 50%

Всі вказані компоненти оцінюються окремо за 100-бальною шкалою. Підсумкова оцінка є середньозваженою сумою оцінок за цими компонентами.

Активність під час семінарських занять

З метою виявлення рівня опрацювання теми всіма студентами групи на початку заняття може проводитися фронтальне бліц-опитування, поточне тестування чи коротка письмова робота, що передбачає відповідь на проблемні питання, пов'язані з темою семінарського заняття. Пасивно-агресивного мовчання не буде досить для отримання заліку.

Основною формою семінарського заняття є проведення дискусії з питань, визначених планом семінарського заняття. Під час дискусії студенти повинні продемонструвати належний рівень засвоєння лекційного матеріалу, сумлінне опрацювання нормативних джерел, відповідної практики Європейського суду з прав людини, основної літератури і нормативних актів. Знання рекомендованої додаткової літератури вітається і заохочується додатковими преміальними балами.

Індивідуальні завдання

Метою індивідуального завдання є формування у студентів навичок правового аналізу і письма, здатностей до систематизації, узагальнення, оцінки і прогнозування. Види індивідуальних письмових завдань: написання коротких есе, складання порівняльних таблиць (міжнародний договір – національне законодавство), підготовка аналітичної довідки, підготовка презентації за заданою темою, аналіз новітніх наукових публікацій. Письмові роботи виконуються студентами за індивідуально призначеними викладачем темами. Їх обсяг зазвичай має складати 3–5 стандартних аркушів А4. Думки інших авторів та цитати повинні мати належні бібліографічні посилання. Роботи, які містять плагіат, не зараховуються.

Шкала оцінювання. Для підсумкового оцінювання застосовується прийнята в Академії стандартна шкала оцінювання студентів за 100-бальною шкалою і шкалою ECTS (див.: Положення про організацію освітнього процесу в Академії адвокатури України).

Критерії оцінювання: Оцінювання здійснюється за стандартними критеріями, прийнятими в Академії (див.: Положення про організацію освітнього процесу в Академії адвокатури України), з урахуванням наступного:

Оцінка тим вища, чим вищим є рівень досягнення освітньої мети, що визначається через відповідні здатності (традиційна таксономія освітніх цілей Блюма):

Рівень	Здатність
Знання	пригадувати інформацію на рівні фактів
Розуміння	усвідомлювати значення, сенс, перефразувати головну думку
Застосування	переносити знання, тобто використовувати інформацію чи концепцію у новій ситуації
Аналіз	розділяти інформацію чи концепції на частини для кращого розуміння
Синтез	поєднувати ідеї для створення чогось нового
Оцінка	формулювати судження стосовно цінності і значення

Зміст і структура

Загальна частина

Тема 1. ОСНОВИ ТЕОРІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ

Природа та сутність прав людини. Відмінність прав людини від інших суб'єктивних прав. Генеза концепції прав людини. Покоління прав людини. Класифікація прав людини. Проблема універсальності прав людини. Невідчужуваність прав людини. Абсолютні та відносні права. Умови правомірності обмеження прав людини. *Drittwirkung*. Позитивні обов'язки держави.

Тема 2. УНІВЕРСАЛЬНА СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ООН

Статут ООН. «Міжнародний Білль про права людини». Рада ООН з прав людини. Верховний Комісар ООН з прав людини. Функції ЕКОСОР. Процедури 1235 і 1503. Конвенція з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок і контрольний механізм. Конвенція про права дитини і контрольний механізм. Конвенція проти катувань і контрольний механізм. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації і контрольний механізм. Конвенція про права осіб з інвалідністю і контрольний механізм.

Тема 3. ЄВРОПЕЙСЬКІ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: тлумачення і застосування в національному правопорядку. Європейський суд з прав людини: організація, юрисдикція та процедура звернення. Реформа Євросуду. Виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні («Бурмич та інші проти України», «Бочан проти України № 2»). Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Заходи індивідуального та загального характеру. Функції Комітету Міністрів Ради Європи щодо контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини. Європейська соціальна хартія (переглянута).

Хартія основоположних прав Європейського Союзу.

Діяльність ОБСЄ з просування стандартів захисту прав людини.

Тема 4. ОГЛЯД ІНШИХ РЕГІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Міжамериканська система захисту прав людини. Міжамериканський суд з прав людини. Африканська система захисту прав людини. Африканська хартія прав людини і народів. Африканський суд з прав людини та Комісія з прав людини і народів. Субрегіональні системи захисту прав людини в Африці. Арабська система захисту прав людини. Захист прав людини в рамках АСЕАН. Міжнародний захист прав людини в ісламському світі. Загальна ісламська декларація прав людини.

Особлива частина

Тема 5. ПРАВО НА ЖИТТЯ

Поняття та зміст права на життя. Початок і кінець, проблема абортів. Право на життя і право на смерть. Проблема евтаназії. Заборона смертної кари як виду кримінального покарання.

Проблеми, пов'язані з екстрадицією. Позитивні обов'язки держави. Особливості суб'єктивної сторони правопорушення. Критерії правомірності порушення права на життя. Практика Європейського суду з прав людини.

Тема 6. ПРАВО НА ФІЗИЧНУ НЕДОТОРКАННІСТЬ

Заборона катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання як абсолютне право. Визначення катування. Визначення нелюдського поводження або покарання. Визначення поводження або покарання, що принижує гідність. Презумпція винуватості держави. Практика Європейського суду з прав людини.

Тема 7. ЗАБОРОНА РАБСТВА ТА ПРИМУСОВОЇ ПРАЦІ

Визначення рабства та підневільного стану. Визначення примусової та обов'язкової праці. Випадки правомірності застосування примусової чи обов'язкової праці (робота, яка звичайно вимагається під час тримання під вартою або під час умовного звільнення з-під варти; служба військового характеру або альтернативна служба; служба, яка має виконуватися у випадку надзвичайної ситуації або стихійного лиха; робота чи служба, яка входить у звичайні громадянські обов'язки). Практика Європейського суду з прав людини.

Тема 8. ПРАВО НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ

Свобода як природний стан людини. Визначення стану несвободи. Випадки правомірного позбавлення свободи. Права та гарантії затриманих чи заарештованих осіб. Проблемні точки українського законодавства. Практика Європейського суду з прав людини.

Тема 9. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

Обсяг захищених Конвенцією прав. Поняття цивільних прав і кримінального обвинувачення для цілей застосування ст.6 Конвенції. Поняття розумного строку. Поняття незалежного і безстороннього суду, встановленого законом. Презумпція невинуватості. Мінімальні права обвинуваченого у кримінальному судочинстві. Специфічні права адвокатів у кримінальному судочинстві. Практика Європейського суду з прав людини.

Тема 10. ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ, ЖИТЛА ТА КОРЕСПОНДЕНЦІЇ

Право на приватність: еволюція підходів. Право на повагу до сімейного життя. Рівноправність кожного з подружжя. Право на повагу до житла. Визначення житла. Специфічні права адвокатів. Право на таємницю кореспонденції. Приватність особистого життя та таємниця кореспонденції у добу інформаційної цивілізації: прийнятні обмеження. Випадки правомірного втручання. Практика Європейського суду з прав людини.

Тема 11. СВОБОДА ДУМКИ, СОВІСТІ І РЕЛІГІЇ

«Думка», «совість», «віресповідання» з точки зору прецедентного права Європейського суду з прав людини. Випадки правомірного втручання.

Тема 12. СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ

Обсяг захищених Конвенцією прав. Специфічні права журналістів. Позитивні зобов'язання держави. Випадки правомірного втручання. Виклики інформаційної доби. Практика Європейського суду з прав людини.

Тема 13. СВОБОДА ЗІБРАНЬ ТА ОБ'ЄДНАННЯ

Зміст права на свободу мирних зібрань та на свободу об'єднання з іншими. Позитивні зобов'язання держави. Випадки правомірного втручання. Практика Європейського суду з прав людини.

Тема 14. ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Зміст охоронюваного права: юридико-технічний та лінгвістичний підходи, доктринальний підхід. Здійснення контролю за користуванням майном. Податки, збори або штрафи. Позитивні зобов'язання держави. Практика Європейського суду з прав людини.

Тема 15. ПРАВО НА ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ЮРИДИЧНОГО ЗАХИСТУ

Практика Європейського суду з прав людини.

Тема 16. ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ

Практика Європейського суду з прав людини.

Тема 17. ПОДАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ЗАЯВИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Суб'єкти. Статус жертви порушення прав людини. Види жертв. Офіційний формуляр заяви. Реєстраційний файл. Подання заяви за дорученням. Критерії прийнятності заяви. Комунікація. Процедури розгляду по суті.

Джерела

Література

1. Буроменський М. В. Міжнародний захист прав людини та права біженців: навч. посібник. К., 2002. 160 с.
2. Гомьен Д., Харріс Д., Зваак Л. Європейська конвенція про права людини і Європейська соціальна хартія: право і практика. М.: Видавництво МНІМП. 1998. 600 с.;
3. Дамірлі М.А. Анцупова Т.А. Право Ради Європи: схеми, таблиці, визначення і коментарі. Навчальний посібник. – Одеса: Фенікс, 2007. 284 с.
4. Дженіс М., Кей Р., Бредлі Е. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування. К.: Арт Ек, 1997. 624 с.;
5. Комментарий к Конвенции о защите прав человека и основных свобод и практике ее применения / Под общ. Ред. д.ю.н., проф. В.А. Туманова и д.ю.н., проф. Л.М. Энтина. М.: Издательство НОРМА, 2002. 336 с.;

6. Мікеле де Сальвіа “Європейська Конвенція з прав людини” // СанктПетербург. “Юридичний центр Прес”. 2004. 267 с.;
7. Сироїд Т. Л., Фоміна Л.О. Міжнародний захист прав людини: Навчальний посібник. Х.: Право, 2019. 310 с.
8. Червяцова А. О. Право на життя та заборона катувань у рішеннях Європейського суду з прав людини: аналіз судової практики за статтею 2 і 3 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Навчальний посібник. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 308 с.
9. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції. Вид 2-е, випр., доп. К.: Реферат, 2007. 848 с.

Розлогий список літератури та електронних джерел див. у Робочій програмі дисципліни (<https://aau.academy/course-programmes/>) та у Гугл Класі.

УВАГА! Керівництва з практики ЄСПЛ за окремими статтями ЄКПЛ, додаткова література містяться у Гугл Класі у розділі «Бібліотека».

Інтернет-джерела:

<https://www.un.org/ru/sections/what-we-do/protect-human-rights/> – портал ООН, присвячений правам людини

<https://conventions.coe.int> – Міжнародно-правові акти, укладені в рамках РЄ

<https://www.echr.coe.int> – портал Європейського суду з прав людини